

SZAKKÉPESÍTÉSEK EURÓPAI KERETRENDSZERE – AZ EGÉSZ ÉLETEN ÁT TARTÓ KÉPZÉS SZOLGÁLATÁBAN

Az Európai Bizottság munkadokumentumának összefoglalóját tesszük közzé, bemutatva benne a jövőben megvalósítható keretrendszer, a Szakképesítések európai keretrendszerének jellemző principiumait. A munkadokumentum az Európai Bizottság egy, a különböző oktatási ágazatok reprezentatív szakértői csoportjának (felsőoktatási szakemberek, a bolognai folyamatot nyomon követő munkacsoport, szakoktatók és szakképzők, felnőttoktatók, tanulók), valamint a munkaerőpiac érdekeltségeinek (ágazatok képviselői, munkáltatók, szindikátusok) aktív részvételével készült; és egy széles körű tanácskozás, több hónapos konzultációs folyamat alapjául szolgált, amely 2005 júliusa és novembere között zajlott az e szakterületen érintett politikusok, oktatáskutatók és szakértők, illetve a társadalmi partnerek, civil szervezetek részvételével Európa-szerte.

2005 márciusában tartott ülésükön az államfők kérelmezték egy ilyen keretrendszer létrehozását, és ezzel zöld utat nyert az oktatásért és szakképzésért felelős miniszterek korábbi, 2004. februári és decemberi javaslatainak megvalósítása.

A tervezett keretrendszer egy metakeretrendszer, amely nemzeti és ágazati szinten egyaránt biztosítaná a kapcsolatot és az információáramlást szakképesítési rendszerek között. A Szakképesítések európai keretrendszerének egyik alapvető funkciója a kölcsönös bizalom megalapozása, valamint az együttműködés támogatása az egész életen át tartó képzés különböző szereplői között. Ez a funkció azért fontos, hogy növekedjen a tanulási kedv, és lehetőséget kapjanak a tanulók arra, hogy jobban profitáljanak a megszerzhető tudásból, szaktudásból és kompetenciákból. A keretrendszer biztosítani fogja a határokon átvélő munkaerő-piaci mobilitást és a folyamatos szakmai fejlődést. A rendszert az önkéntesség elve alapján, törvény előírta kötelezettségek nélkül kellene bevezetni, így szerepe az innováció elősegítése és a reformok támogatása lenne nemzeti és ágazati szinten egyaránt.

A Szakképesítések európai keretrendszerének tervezett alapja egy nyolcszintes struktúrába foglalt közös referenciapont-sorozat, amely egyúttal referenciája lenne a szakképzés eredményességének is. Ezek a szintek a tagországokban és a szakmai ágazatokban érintett politikai döntéshozók és kompetens szervezetek számára szolgálnak kiindulási alapul, tehát adott országon belül további dokumentumokkal, eszközökkel és okmányokkal bővülnek. A rendszer célja: a lehető legteljesebben megfelelni az állampolgárok igényeinek. Éppen ezért különösen fontos a kreditgyűjtés, illetve a kreditmegfeleltetések bevezetése és elterjesztése európai szinten az egész életen tartó tanulásban, továbbá az *europass*, valamint az oktatási és képzési lehetőségeket tartalmazó Ploteus adatbank működtetése. Az európai rendszer elfogadását követően a nemzeti, illetve ágazati szinthez igazított egyéni képzéseknek igazodniuk kell az európai rendszerhez, hiszen így az állampolgárok közvetlenül élvezhetik a biztosított előnyöket, amelyeket a közös referenciaszintek és a közös keretrendszer jelentenek számukra.

A Szakképesítések európai keretrendszere a fentieken túl tartalmazni fogja azokat a közös princípiumokat és eljárásokat, amelyeket az „Oktatás és képzés 2010” munka-program keretében dolgoztak ki, és amelyek útmutatóul szolgálnak majd a különböző szintű szereplők együttműködéséhez, különösen a minőségbiztosítás, az értékelés, az orientáció és a kulcskompetenciák terén.

A tagországokra nézve kötelező a 2005. június 6-án elfogadott, szakképesítésekről szóló direktíva, amely a szakképesítéseknek a szabályozott szakmák területén való elismerésére vonatkozik (ez a direktíva újraprendezi és modernizálja a szakképesítések elismerésének létező törvényét anélkül, hogy azt alapjaiban megváltoztatta volna). A keretrendszer elismerési eljárásának megindításakor azonban a kompetens hatóságokat még kötötték a korábbi direktívák rendelkezései, amelyek olyan mérhető kritériumokon alapultak, mint a képzés típusa és időtartama, illetve a szakmai gyakorlat. A jelen dokumentumban található valamennyi, a szakképesítések elismerésére vonatkozó referencia csak a szakképesítéseknek a szabályozott szakmák közötti elismeréséről szóló direktíva életbe lépést követően értelmezhető referenciaként. Ezért egyelőre a kompetens nemzeti hatóságoknak nem fogalmazhatna meg követelményeket a Szakképesítések európai keretrendszerére alapozva.

A keretrendszer tervezete összhangban van „a felsőoktatás európai terének képzési keretrendszere” javaslattal, amelyet 2005 májusában Bergenben fogadtak el a miniszterek tanácskozásán a bolognai folyamat jegyében. Tény, hogy a szakképesítések keretrendszere szélesebb területet fed le, mint a felsőoktatást szabályozó rendszer, ez a két kezdeményezés teljes mértékben kompatibilis abban, hogy az európai képzési formák egyetlen, globális keretrendszerének kialakítását tűzte ki célul az egész életen át tartó tanulás/képzés igényeinek megfelelően.

A munkadokumentum részletesen mutatja be a következőket: a keretrendszer létrehozásának indokai; a rendszer elvi alapja, alapvető célkitűzései és funkciói; közös referenciaszintek, princípiumok és eljárások; integrálandó kiegészítő eszközök és okmányok; kapcsolat az európai rendszer és a nemzeti, illetve ágazati szereplők között; rövid konklúzió, illetve a konzultációs folyamat leírása, valamint a megvitatott kérdések.

MIÉRT VAN SZÜKSÉG EURÓPAI KERETRENDSZERRE?

A gyors társadalmi, technológiai és gazdasági változásokkal jellemzett Európában szükségessé vált az egész életen át tartó képzés bevezetése. Az öregedő lakosság ténye még inkább felhívja a figyelmet ezekre a kihívásokra, hangsúlyozva az ismeretek, a szaktudás és a kompetenciák megújításának szükségességét. Az egész életen át tartó képzés konkretizálása azonban bonyolulttá válik, ha az oktatás és képzés kínálata és a hatóságok között különböző szinteken hiányzik a kommunikáció és az együttműködés. Az intézmények és az országok közötti határok nemcsak az oktatáshoz és képzéshez való csatlakozást akadályozzák, hanem a már megszerzett ismeretek és kompetenciák

hatékony használatát is. Ez a probléma lényegében a szakképesítések átláthatóságának, tehát a más országban szerzett képzés elismerését, illetve átváltását biztosító rendelkezéseknek a hiányából fakad. A probléma másik forrása az a tendencia, amely az iskolarendszeren kívüli, illetve informális kontextusban végzett tanulmányokat nem tekinti egyenrangúnak az iskolarendszerű oktatás és képzés keretében folyó formális képzéseket nyújtó tanulmányokkal.

A KERETRENDSZER FOGALMI ALAPJA

A rendszer sikeres kialakítása és életbe léptetése konszenzust feltételez bizonyos kulcsfogalmak jelentését illetően. Az alábbiakban közölt definíciók az OECD, a CEDEFOP és más nemzetközi szervezetek munkáján alapulnak. A meghatározások figyelembe veszik a bolognai és a koppenhágai folyamathoz kapcsolódó innovációkat, és az európai metakeretrendszer speciális célkitűzéseinek megfelelően születtek.

A szakképzés és követelményei

A Szakképesítések európai keretrendszerének kulcsfontosságú célkitűzése az egész életen át tartó képzés támogatása és annak biztosítása, hogy a szakképzési követelményeket korrekt módon értékeljék és hasznosítsák.

A CEDEFOP a következő definíciót adja a szakképzésről: „A szakképzés olyan halmozott folyamat, amelynek során az egyének fokozatosan fogadnak be növekvő komplexitású és elvonatkoztatású entitásokat (fogalmak, kategóriák, viselkedési sémák vagy modellek) és/vagy teljesebb kompetenciákat. Ez a folyamat informálisan zajlik, például szabadidős tevékenységek során, illetve a formális szakképzés kontextusában, amely magába foglalhatja a munkahelyet is.”

A „követelmények” magukba foglalják azon tevékenységek, illetve rendelkezések java részét, amelyek az oktatás és képzés megreformálását szolgálják nemzeti, regionális és ágazati szinten. Jól tükröződik ez a szakoktatásban és a szakképzésben, ahol több európai ország vezetett be olyan rendelkezéseket, amelyek a szakképzési követelményekre referáló teljesítményen alapulnak. Ugyanez a tendencia van jelen a felsőoktatásban is, ahol a szakképzési követelményeket a rövid távú reformok lényeges elemeként kezelik. Az ágazati képzések (és a képzési keretrendszerek) tervezésében és kidolgozásában a szakképzési követelmények hasonlóképpen fontos szerepet játszanak. Ebből kiindulva született a következő definíció: „Az egyén által megszerzett ismeretek, szaktudás és/vagy kompetenciák összessége, illetve azon ismeretek, szaktudás és/vagy kompetenciák, amelyek a követelmények elsajátításával bizonyíthatók. A szakképzés követelményei azok a deklarációk, amelyeket a tanulónak ismernie kell, amelyeket meg kell értenie, és/vagy amelyeket képesnek kell lennie elvégezni/elkészíteni egy adott szakképzési periódus végén”.

A szakképzés követelményei összhangba hozhatók a képzés izolált szakaszaival, az egységekkel, a modulokkal és a programokkal. Leggyakrabban a nemzeti hatóságok

használják ezeket a szakképesítések megállapításához és definiálásához, de jelen vannak a képesítésekkel kapcsolatos rendeletekben és keretrendszerekben vagy szervesen kapcsolódnak ezekhez. A nemzetközi szervezetek tevékenységében a szakképzési követelmények az átláthatóság, az összevethetőség, a kreditátváltás és -elismerés területén jutnak fontos szerephez.

Kompetencia

Egy, az Egyesült Királyságban, Franciaországban, Németországban és az Egyesült Államokban kiadott tanulmányon alapul a következő, meglehetősen heterogén definíció:

„A kompetencia tartalmazza:

- a kognitív kompetenciát, amely magába foglalja az elméletek és fogalmak használatát, illetve a tapasztalat útján szerzett informális és egyéb ismereteket;
- a funkcionális kompetenciát (szaktudás), tehát azt, amit el tud végezni/készíteni az egyén, ha arra szakmai, szakképzési vagy adott társadalmi tevékenység keretében szükség van;
- a személyes kompetenciát, ami magába foglalja annak ismeretét, hogy hogyan kell viselkedni speciális helyzetekben;
- az etikai kompetenciát, ami azt jelenti, hogy az egyén birtokában van bizonyos személyes és szakmai értékeknek.”

Ez a fogalom tehát kifejezi az egyén autonóm vagy explicit módon szerzett, különleges kontextusban kombinálható képességeit, valamint a rendelkezésére álló ismeretek és kompetenciák különféle elemeit. Az „autonómia” dimenziója lényeges a fogalom szempontjából, mivel segítségével megkülönböztethetők egymástól a kompetenciák különböző szintjei. Egy bizonyos kompetenciaszint elérése azt jelenti, hogy az egyén képes használni és kombinálni ismereteit, szaktudását és szélesebb körű kompetenciáit a különböző körülményekből, helyzetekből és problémákból adódó, változó elvárások szerint. Másképpen fogalmazva – az egyén kompetenciájának szintje az egyén alkalmassága arra, hogy szembenézzen a komplexitással, a kiszámíthatatlannal és a változással. A kompetenciának ez a megközelítése jelenik majd meg a Szakképesítések európai keretrendszerének referenciaszintjeiben is, ahol elkülönülnek egymástól az ismeretek, a szaktudás és a szélesebb körű kompetenciák.

Képesítés

A fogalom alapvető fontosságú a Szakképesítések európai keretrendszere számára, és a valamennyi közreműködő fél szempontjait figyelembe véve kell definiálni. Az OECD munkája alapján a következő definíciót ajánljuk:

„Akkor tekinthető megszerzettnek egy képesítés, ha egy kompetens szervezet elismeri, hogy egy adott személy szakképzése elért egy specifikus szintet az ismeretek, a szaktudás és a kompetenciák terén. A szakképzés eredményeinek szintjét értékelés, illetve az a tény erősíti meg, hogy az adott képzési programot az egyén elvégezte. A képe-

sítést igazoló szakképzés és értékelés alapja lehet egy képzési program és/vagy szakmai tapasztalat. A képesítés hivatalos értékű elismerés a munkaerőpiacon, és lehetővé teszi a tanulmányok vagy a képzés folytatását. Egy képesítés megadhatja a jogot egy szakma gyakorlására.”

A képesítések elismerése alapvetően az oktatásért és képzésért felelős nemzeti hatóságok feladata, ugyanakkor megállapíthatjuk, hogy az intézmények és az egyesületek a képesítések nemzeti politikájának kontextusán belül egyre inkább igénylik a jogot a szakképzés eredményeinek elismerésére. A Szakképesítések európai keretrendszerének számításba kell vennie ezt a tendenciát, hogy nemzeti és ágazati szinten megkönnyítse a kapcsolatteremtést a képesítés igazoló okmányok/bizonyítványok és a keretrendszerek között.

Képesítések keretrendszere

A nemzeti, regionális vagy ágazati szinten működő képesítési keretrendszereknek különböző formájuk lehet, ennek a kifejezésnek azonban egy általánosan érvényes meghatározást kell magába foglalnia. Az OECD a következő definíciót ajánlja:

„A képesítési keretrendszer olyan dokumentum, amely alkalmas a képesítések kifejtésére és osztályozására bizonyos, az elért szakképzési szintet meghatározó kritériumok alapján. A kritériumoknak ez a fajta összessége megjelenhet implicit módon a képesítésekről szóló leírásokban, de bemutatható explicit módon is a szinteket meghatározó leírásokban. A képesítési keretrendszer nagyságát, kiterjedtségét tekintve tartalmazhatja valamennyi eredménnyel záruló szakképzést és képzési lehetőséget, de korlátozódhat egyes ágazatokra is, mint például az alapfokú oktatás, a felnőttképzés vagy valamely jellegzetes szakmai ágazat. Előfordul, hogy egyes képesítési keretrendszerek felépítettsége összetettebb, struktúrája szigorúbb, mint a többié. Egyeseknek lehet törvényi háttere, míg mások a szociális partnerek által képviselt konszenzust fejezik ki. Valamennyi képesítési keretrendszer egységesen foglal azonban állást a minőség javítása, az elérhetőség, a képesítések közötti átjárhatóság mellett, és célja a képesítések elismertetése a közösség vagy a munkaerőpiac által mind nemzeti, mind nemzetközi szinten.”

METAKERETRENDSZER

Egy metarendszer – ilyen a Szakképesítések európai keretrendszere is – fő funkciója biztosítani használoi számára annak átláthatóságát, hogy milyen kapcsolat van a különböző nemzeti és ágazati rendelkezéseken alapuló képesítések között. Ez a funkció a szakképzési követelmények alapján elkészített referenciaszintek közös struktúrájában jut érvényre. E metarendszernek nem feladata részleteiben megfeleltetni a specifikus képesítéseket egymással, és azt sem kell meghatározni, hogy milyen szerepet játszanak a képesítések a fizetési tárgyalásokon vagy a minőségbiztosításban, jóllehet ezt gyakran tartják szükségesnek nemzeti és ágazati szinten. Ebből következően a

metakeretrendszer több ponton is eltérhet a jelenleg ismert képesítési keretrendszerektől. A következő definíciót ajánljuk:

„A metakeretrendszer biztosítja a képesítések adott keretrendszerére számára, hogy kapcsolatba, összefüggésbe kerülhessen más keretrendszerekkel, és ennek következtében adott képesítés összefüggésbe hozhatóvá válik egy eredetileg másik keretrendszerben található másik képesítéssel. A metakeretrendszer alapja a működési princípiumok meghatározásával a minőségbiztosítás, az orientáció, az információátadás, a kreditek átváltási és gyűjtési mechanizmusának megteremtése. Célja pedig a bizalommal teli kapcsolat kialakítása a képesítések országokon és szakmai ágazatokon keresztül ívelő kapcsolatában, hogy végül elérjük az átláthatóságot, amire nemzeti és ágazati szinten egyaránt szükség van, és amely nemzetközi szinten is teljesítendő kihívás.”

A rendszer alapvető célkitűzései, referenciaszintek, követelmények

A Szakképesítések európai keretrendszerét önkéntes alapon, törvényi kötelezettség nélkül célszerű kialakítani és életbe léptetni egy olyan metarendszerként, amely növeli az átláthatóságot, és erősíti a kölcsönös bizalmat. Ez nemzeti és ágazati szinten is lehetővé tenné a keretrendszerek és a képesítési rendszerek közötti relációt, megkönnyítve így az egyének számára a képesítések átváltását és elismertetését. Említettük azonban, hogy a 2005. június 6-án elfogadott, szakképesítésekről szóló direktíva EU-szintű, törvényes okmánynak számít, ez tehát kööttségeket jelent egyelőre a tagállamok számára a szakképesítések elismerése tárgyában a szabályozott szakmák területén.

A keretrendszer középpontjában a nemzeti és ágazati képesítési keretrendszerek szabályozta képesítésekhez kapcsolódó, Európa-szerte használatos, közös referenciaszint áll, ami a szakképzések követelményeiként meghatározott referenciapontok összessége. Ezek a referenciapontok hierarchikus szintek szerint helyezkednek el. A hierarchikus szintek magukba foglalják a képesítések teljes skáláját – a kötelező oktatástól a legmagasabb szintű képesítésig, beleértve az iskolarendszerű, az iskolarendszeren kívüli, az informális, valamint az egész életen át tartó tanulás keretében szakképzés útján szerzhető képesítéseket. A képesítéseknek ezt az összességét írja le az európai rendszer a nemzeti és ágazati szintekkel leginkább harmonizáló referenciapontok segítségével oly módon, hogy hangsúlyozottan a javasolt képesítésekre koncentrál. A Szakképesítések európai keretrendszerére tehát figyelembe veszi a nemzeti és ágazati tervezetekben, illetve rendszerekben foglaltakat, így szintjeinek száma összhangban van a részrendszerek szintstruktúrájával, valamint a képesítési keretrendszerek szintjeiről szóló nemzetközi kutatások eredményeivel. Az így kialakított szintek és a képesítések követelményeire fókuszáló leírásuk alkotják az európai keretrendszer magját.

A szakoktatás és szakképzés számára kialakítandó kreditátváltási rendszerhez végzett CEDEFOP-tanulmányok eredménye szerint nyolc szint lenne a leginkább megfelelő egy – a felsőoktatást, a szakoktatást és szakképzést lefedő – európai keretrendszer számára. A nyolcszintes struktúra optimális megfelelést mutat sok ország képesítéseinek alapvető nemzeti struktúráival. Fontos megtalálni az arany középút az egy kis

szintszámú s ezért könnyebben átlátható, és egy nagyobb szintszámú, minden szinten több és részletesebb információval szolgáló, ám épp ezért átlátható keretrendszerként nehezen használható struktúra között. A CEDEFOP beszámolójának megjelenése óta a nyolcszintes struktúra széles körben vált ismertté, és kapott pozitív visszajelzést sok, a képzési rendelkezések és rendszerek terén érdekelt szervezettől, beleértve a szakoktatás és szakképzés területén kívül eső partnereket is.

A Szakképesítések európai keretrendszerének minden egyes referenciaszintje olyan leírást tartalmaz, ami kizárja a pontos szintek alapján osztályozott képzéseket. Ezeknek a szintleírásoknak a kialakítása komplex folyamat a leírások sokféle lehetséges formája miatt. Ugyanakkor a kompetencia fogalmának – a szintleírások alapvető alkotóelemének – használata lehetővé teszi, hogy a Szakképesítések európai keretrendszerre egy valódi képzési metarendszer legyen, amely biztosítja a felhasználóknak – az egyes országoknak és a szakmai ágazatoknak – az oktatási programok és a képzések struktúrájának a részletes meghatározását, beleértve a tartalmat, a folyamatot és az értékelés módját is. A kompetenciákból és a szakképzési követelményekből építkező referencia összhangban van a felsőoktatás által használt fejlesztési eszközökkel, amelyek az eddigi tapasztalatok szerint könnyen alkalmazhatónak bizonyultak.

Az Európai Bizottság szervezeti egységeinek szakértői csoportja azt javasolja, hogy az európai keretrendszer valamennyi szintjén a következő három szempontból kerüljenek leírásra a képzési követelmények:

- Ismeretek
- Szaktudás
- Szélesebb körű kompetenciák, amelyek elvárt eredményként írhatók le szakmai és személyes vonatkozásban

Ez a háromféle megközelítés minden szinten alkalmazható úgy, hogy adott prezentáció segíti a felhasználást a nemzeti és ágazati szervezetek számára. A Szakképesítések európai keretrendszerének tehát minden szintjét az azt jellemző szakképzési követelmények szerint írják le, s így egész Európában összefüggésbe tudják hozni a képzésekkel és a képzési keretrendszerekkel. Ugyanakkor a szakképzési követelmények nem specifikálják részleteiben a képzéseket, ez a nemzeti vagy az ágazati felelősök hatáskörébe tartozik. Az európai koncepcióval összhangban a kompetens nemzeti, illetve ágazati felelősök és szakértők kidolgozhatják minden nemzeti, illetve ágazati képzés megfelelőjét a Szakképesítések európai keretrendszerének szintjei szerint. A kiegészítő információk elemek azt mutatják meg, hogy a Szakképesítések európai keretrendszerének szintjei hogyan kapcsolódnának a létező formális oktatási és képzési okmányokhoz/bizonyítványokhoz és keretrendszerekhez.

Közös princípiumok – együttműködés

Az európai rendszer sikeressége attól függ, hogy milyen mértékű együttműködésre tudja késztetni az oktatás és a szakképzés szereplőit valamennyi releváns szinten. Rendkívül

fontos az európai rendszer és a nemzeti és ágazati képesítési okmányok keretrendszeri közötti összefüggés megteremtése, hiszen a Szakképesítések európai keretrendszere önkéntes alapon működne, és nem járna törvényi kötelezettségekkel, így alkalmazása a különböző szinteken megjelenő szereplők elkötelezettségének mértékén és együttműködési készségén múlik. Jóllehet a közös szintek leírásai kulcsszerepet játszanak ennek kialakításában, a tényleges együttműködésnek azonban egy sor közös princípium és eljárás is az alapját kell, hogy képezze. Ezeknek a közös princípiumoknak és eljárásoknak összhangban kell lenniük az Európai Tanács és az Európai Bizottság 2004 februárjában kiadott közös, féldős értékelő jelentésével, amely a lisszaboni stratégiában elért eredményekről és a további feladatokról szolt az oktatás és képzés vonatkozásában.

A princípiumokat és eljárásokat sok területen lehetne kidolgozni, a következő területeknek azonban különleges figyelmet kell szentelni:

- Minőségbiztosítás
- Az iskolarendszeren kívüli és az informális szakképzés értékelése
- Az orientáció és tanácsadás
- Kulskompetenciák

Ezek közül az alábbiakban a munkadokumentum kulskompetenciákra vonatkozó javaslatait mutatjuk be.

A kulskompetenciákkal kapcsolatban az „Oktatás és képzés 2010” program keretében megkezdett munka igen hasznosnak bizonyul a Szakképesítések európai keretrendszere számára. Az Európai Tanács és az Európai Bizottság a fent jelzett értékelő jelentésben a munka folytatását ajánlja, s az előrelépést a közös princípiumok és referenciák kidolgozásában látja.

Az Európai Bizottság szervezeti egységei által kinevezett munkacsoport erre való reflexióként a következő nyolc kulskompetenciát ajánlja figyelembe venni:

- Kommunikáció az anyanyelven
- Kommunikáció egy idegen nyelven
- Alapkompetenciák matematikából, természettudományokból és technológiából
- Informatikai kompetenciák
- A tanulás megtanulása
- Interperszonális és állampolgári kompetenciák
- Vállalkozói szellem
- Kulturált kifejezőmód

A kompetenciákat a kötelező oktatás és képzés végére el kellene sajátítani, és azokat egész életen át meg kellene őrizni. E kulskompetenciák egy része szerepel már a Szakképesítések európai keretrendszerének közös referenciaszintjeiben és leírásaiban is. A „személyes és szakmai kompetenciák” részeként kiemelt szerepet kapnak a „tanulás megtanulása”, az „interperszonális és állampolgári kompetenciák”, a „vállalkozói szellem” és a „kulturált kifejezőmód” kompetenciáik. A többi kulskompetencia: a nyelvi,

az informatikai, a matematikai, természettudományos és technológiai kompetenciák sokkal részletesebben a nemzeti és ágazati rendelkezések alkalmazott keretrendszereiben kerülnek kidolgozásra.

A Szakképesítések európai keretrendszerének kidolgozása során – különös tekintettel a közös referencia és a leírások szintjeire – bebizonyosodik, hogy az „Oktatás és képzés 2010” programban meghatározott kulcskompetenciák milyen szerepet játszanak a tanulás és szakképzés minden szintjén és a képesítések teljes skáláján.

Ahhoz, hogy az európai rendszer együttműködési keretként funkcionáljon, a közös princípiumok alapján meg kell határozniuk a nemzeti hatóságoknak, hogy saját országuk képesítései hogyan, miképpen kapcsolódnak az európai rendszerhez. Az európai keretrendszer perspektívájában az lenne az optimális megközelítés, ha minden ország létrehozná saját nemzeti keretrendszerét (Szakképesítések nemzeti keretrendszere). Tekintettel az oktatás és képzés nemzeti okmányainak és azok kidolgozottsági szintjének sokféleségére, minden országnak el kellene indítania azt a folyamatot, amelynek eredményeként a létező képesítési okmányok/bizonyítványok és struktúrák (akár egyedi nemzeti keretrendszerrel, akár egyedi szakképesítési okmányról vagy különböző dokumentumokról van szó) a Szakképesítések európai keretrendszeréhez kapcsolódnának és igazodnának.

Az európai rendszer közös referenciaalapként funkcionálhatna az oktatás és szakképzés ágazati szintű fejlesztésében. Ha ez megvalósul, az ágazati fejlesztéseket a nemzeti keretrendszerekhez kell kötni, hogy megkönnyítsék az átmenetet és a kompatibilitás kialakítását. A Szakképesítések európai keretrendszere mint közös referencia – az átmenet és a kompatibilitás kialakításának megkönnyítése érdekében – lehetővé tenné az ágazati iniciatíváknak a nemzeti szakképesítésekhez való igazítását. Az európai keretrendszerhez kapcsolt ágazati keretrendszer maga után vonja egy sor átláthatósági és minőségi kritérium elfogadását és az elkötelezettséget ezen kritériumok mellett. A döntést azonban, hogy összekapcsolják-e az ágazati iniciatívákat és a Szakképesítések európai keretrendszerét, maguknak a szereplőknek kell meghozniuk a szakképesítésért nemzeti szinten felelős hatóságokkal történő konzultáció után.

Kiegészítő eszközök és okmányok

Az európai keretrendszer alapvető feladata, hogy közvetlenül legyen hasznosítható az állampolgárok számára, és támogassa őket az egész életen át tartó képzésben való részvételben. Ezt a funkciót a közös referenciapontok bevezetésével részben teljesíti is a keretrendszer, megkönnyítve az egész életen át tartó képzés tervezését a tanulók és munkavállalók számára. Ezen túlmenően szoros kapcsolatot kell kialakítani a Szakképesítések európai keretrendszere és a kreditátváltás, illetve -gyűjtés mechanizmusa, a képesítések átláthatóságára kialakított *europass*, és az oktatási, illetve képzési lehetőségeket bemutató Ploteus portál között.

INTEGRÁNS KREDITRENDSZER

Az egész életen át tartó képzés prioritása és a képesítések intézményi, oktatási rendszerek közötti és nemzeti határokon átvívelő transzferének ösztönzése indokoltá teszi egy kreditátváltásra és -gyűjtésre vonatkozó integráns rendszer kialakításának a szükségességét. A Szakképesítések európai keretrendszerének nyolc szintje leegyszerűsítene e rendszer megalkotását és életbe léptetését. A felsőoktatásban és a szakképzésben szerzett tapasztalatok alapján a rendszert a következő elvek szerint lehetne kialakítani:

- Életbe léptetésének alapja az önkéntesség legyen.
- Kellőképpen egyszerűnek és funkcionálisnak kell lennie ahhoz, hogy a gyakorlatban jól használható legyen az egyének számára, az oktatási és képzési kínálatban, a képesítési hatóságok és más érdekelt szervezetek számára.
- PrINCÍPIUMOK, KONVENCIÓK ÉS ELJÁRÁSOK átlátható és elfogadott összességén kell alapulnia a kölcsönös bizalmat helyezve előtérbe valamennyi érdekeltégi szinten.
- A szakképzési folyamatok (formális, nonformális vagy informális) során szerzett eredményeken kell alapulnia.
- Kellőképpen rugalmasnak kell lennie az oktatás és képzés sokféleségének lefedéséhez.
- Lehetővé kell tennie a képesítések és alkotóegységei leírását az ismeretek, a szaktudás és a kompetenciák hármasságával.
- A tanegységeket, amelyek lehetővé teszik a „tőkésítést” és a gyűjtést, explicit módon a Szakképesítések európai keretrendszer szintjeivel összefüggésben kell kialakítani.
- Biztosítani kell az egyének számára, hogy ismereteiket, szaktudásukat és kompetenciáikat kellő időpontban kreditekben értékelve és elismerve lássák az alkalmazott értékelési módszereknek megfelelően.
- Lehetővé kell tennie a kreditek gyűjtését és átválthatóságát.
- A képesítésekre és a tanegységekre vonatkozóan a kreditpontoknak olyan rendszerét kell kialakítani, amelynek segítségével azok további kisebb részekre bonthatók.
- Biztosítani kell a szakképzési eredmények értékelésére vonatkozó különböző módszerek életbe léptetését.

EUROPASS

A 2005 januárjában bevezetett *europass* rendszer valamennyi, a „képesítések átláthatóságát” támogató európai dokumentumot magában foglalja. Ez az „irattárcaszerű” forma lehetővé teszi az egyének számára szakképzési eredményeik egyszerű, hiteles és rugalmas igazolását az oktatási intézmények, a munkáltatók és mások számára.

Két dokumentumát, az európai önéletrajzot és a nyelvi igazolványt a tulajdonosa is prezentálhatja. A három másik dokumentumát azonban – a képzéskiegészítő, a diplomakiegészítő, valamint a mobilitást igazoló dokumentumokat – a kompetens

szervezeteknek kell elkészíteniük és kiadniuk. Ezek a dokumentumok 2005-ben több mint húsz nyelven válnak elérhetővé.

Az *europass* dokumentumai és a Szakképesítések európai keretrendszerének referenciaszintjei között szoros és letisztult összefüggéseket kellett/kell kialakítani. Az *europass igazolványnak és alkotóelemeinek harmonizálniuk kell a szakképesítési keretrendszer szakképzési követelményeken alapuló referenciaszintjeivel.*

A PLOTEUS ÉS AZ EURÓPAI KÉPZÉSI KÍNÁLAT

A Ploteus portál – mint oktatási és képzési kincsestár – az oktatásról, a képzésről és a szakképzési fejlesztésekről nyújt információkat egész Európában. Kapcsolatban áll az egyetemek és a felsőoktatási intézmények internetes oldalaival, az iskolák, a szakképzési és felnőttoktatási programok adatbankjaival, magyarázatokat és leírásokat tartalmaz az európai országok különböző oktatási rendszereiről. Azzal a céllal alakult, hogy segítse a tanulókat, az álláskeresőket, a dolgozókat, a szülőket, a pályaaorientációs tanácsadókat és az oktatókat.

A portál későbbi fejlesztésének szorosan kellene kötődnie a Szakképesítések európai keretrendszeréhez. A keretrendszer közös referenciaszintjeit a portál szervezési alapjaként kellene használni megmutatva, hogy adott szinten hogyan kapcsolódnak egymáshoz a különböző programok.

AZ EURÓPAI RENDSZER ÉS A NEMZETI, ÁGAZATI SZEREPLŐK

A Szakképesítések európai keretrendszerének három alapvető alkotóeleme van a különböző szereplőcsoportok szempontjából. A közös referenciaszintet úgy alakították ki, hogy mind nemzeti, mind ágazati szinten követhető legyen a döntéshozók és a szakértők munkája. Ennek érdekében olyan könnyen olvasható rácsstruktúrára van szükség, ami egyszerűvé teszi az összehasonlítást és a kooperációt a nemzeti és az ágazati képzési keretrendszerek és okmányok között. Ez azokra az alapelvekre és eljárásokra is vonatkozik, amelyekkel a politikák együttműködését és koordinálását felügyelik. A közös okmányok és eszközök azonban ettől eltérően funkcionálnak, hiszen azok közvetlenül az egyének mobilitását segítik elő a tanulásban és a munkában. A Szakképesítések európai keretrendszere akkor lenne igazán hasznos az egyének számára, ha a nemzeti és ágazati képesítések szisztematikusan megfelelnének ennek az európai rendszernek.

KONKLÚZIÓ

A munkadokumentum érveket sorakoztatott fel amellet, hogy változásra van szükség az egész életen át tartó oktatás és képzés rendelkezéseinek és keretrendszereinek kialakításában és rendszerezési elveiben. A jelenlegi helyzettel szemben az új rendszer a szakképzés szélesebb kontextusait és környezeteit nyitná meg, és lehetővé tenné, hogy

sokan szerezhessenek képesítéseket. Jóllehet a hivatalos oktatás és képzés elengedhetetlen részét képezik az egész életen át tartó tanulásnak, hasonló fontosságú lehet ebben a folyamatban az ismeretek, a szaktudás és a szélesebb körű kompetenciák elsajátítása a munkahelyen, a szabadidős tevékenységek keretében és otthon. A Szakképesítések európai keretrendszere a referenciapontok és a képzési szintek bevezetésével választ ad ezekre a kihívásokra, amelyek függetlenek az oktatási és képzési intézményektől, és teljes egészében a képzési követelményeken alapulnak.

Egy ilyen rendszer sikere nagy mértékben függ attól, hogy az mennyire helytálló és hiteles az oktatási és képzési intézmények, a munkavállalók, a politikai döntéshozók s főként a tanulók számára. A szereplőket tehát meg kell győzni arról, hogy egyrészt szükség van egy európai metakeretrendszerre, másrészt hogy ez a rendszer közvetlen vagy közvetett módon, de mindenképpen támogatja az egész életen át tartó képzést.

Jóllehet ez a dokumentum bemutatott néhány módot és utat a Szakképesítések európai keretrendszerének működésére vonatkozóan, ám ezt a keretrendszert csak egy széles körű és nyitott konzultációs folyamatot követően, az eredmények alapján lehet kidolgozni és elindítani. A konzultációs folyamat nyitott a kritikus és remélhetőleg konstruktív tanácsok és vélemények formájában érkező javaslatokra azt illetően, hogy hogyan lehetne a legjobban kidolgozni az európai metarendszert. Ez nemcsak gyakorlati szempontból fontos, hanem a helytállóság és hitelesség végett is.

A KONZULTÁCIÓS FOLYAMAT

Az európai szintű konzultációs folyamat 2005 júniusától decemberéig tart. Célja valamennyi, a Szakképesítések európai keretrendszerével kapcsolatban közvetlenül érdekelt szakértő felhívása véleménynyilvánításra arról, hogy milyen legyen a rendszer struktúrája, tartalma és mi legyen a célja. Különösen fontos szerephez jutott a konzultációban az a 32 ország (EU-tagországok, az Európai Gazdasági Térség országai és a tagjelölt országok), amelyek részt vállaltak az „Oktatás és képzés 2010” munkaprogramjában. Az a 13 ország, amelyik csak a bolognai folyamatban vesz részt, a bolognai folyamatot felügyelő munkacsoporton keresztül juttatta el szakértői kommentárjait.

Az érintett országok nemzeti konzultációkat szerveztek, véleményt nyilvánítottak az oktatási és a munkaügyi miniszterek, valamint az érintett képesítésekkel foglalkozó hatóságok és a képzést nyújtó intézmények is. Ezenfelül elküldték állásfoglalásukat a szociális partnerek európai szervezetei (munkáltatói és munkavállalói szakszervezetek), a szolgáltató szféra és az ipar ágazati egyesületei, az európai oktatással és képzéssel foglalkozó kutatói hálózatok, valamint vállalati hálózatok.*

Az Európai Bizottság külső szakértőket kér fel a konzultáció során érkező válaszok elemzéséhez és szintetizálásához. Ezek hamarosan elérhetők lesznek az interneten, például az Oktatásügyi és Kulturális Főigazgatóság (EAC DG) honlapján. A konzultációs

* Állásfoglalását a Magyar Szakképzési Társaság is megfogalmazta (a szerk.)

folyamat eredményeinek ismertetésére egy európai konferencián kerül sor, amelynek tervezett időpontja 2006 tavasza. A konzultációs folyamat eredményei beépülnek a Szakképesítések európai keretrendszerére vonatkozó ajánlásba, amellyel az Európai Bizottság 2006 első felében foglalkozik majd.

Az ajánlás elkészítését követően anyagi támogatást és egyéb segítséget kell kapniuk a szereplőknek úgy nemzeti, mint ágazati szinten (például az egész életen át tartó képzés nemzeti képesítési keretrendszer kidolgozásának támogatására). Az egész életen át tartó képzés új, integrált programját a keretrendszer életbe léptetésének támogatására kellene használni.

A konzultáció alapján egy sor kísérleti projekt meghatározására és elindítására lenne szükség, válaszként a speciális nemzeti és ágazati igényekre. Ennek a tesztfázisnak a cselekvési programját a Szakképesítések európai keretrendszerének életbe léptetési ütemtervéhez kellene igazítani.

MELLÉKLET

A konzultációs folyamat során az alábbi kérdések kerültek megvitatásra.

A Szakképesítések európai keretrendszere kialakításának okai:

- Valóban azok a Szakképesítések európai keretrendszerének legfontosabb célkitűzései és funkciói, amelyeket a konzultációs dokumentum tartalmaz?
- Hogyan lehetne praktikus módon működtetni a Szakképesítések európai keretrendszerét (az egyének, az oktatási és képzési okmányok, a munkaerőpiac számára)?

Referenciaszintek és leírások:

- Megfelelően reprezentálja az európai egész életen át tartó képzés komplexitását a nyolcszintes referenciastruktúra?
- Harmonizálhatók a nemzeti és ágazati képesítések a javasolt európai keretrendszer szakképzési követelményeinek leírásaival és szintjeivel?

A szakképesítések nemzeti keretrendszerei:

- Hogyan alakítaná ki saját országában a Szakképesítések nemzeti keretrendszerét az egész életen át tartó képzés jegyében a Szakképesítések európai keretrendszerének princípiumait követve?
- Hogyan és milyen időtartamon belül lehetne a képesítések nemzeti okmányait úgy átdolgozni, hogy közelebb kerüljenek az európai szintű szakképzési követelményekhez?

Ágazati képesítések:

- Ágazati szinten milyen körülmények között lehetne a Szakképesítések európai keretrendszere a fejlesztések katalizátora?

- Hogyan lehetne a Szakképesítések európai keretrendszerét úgy használni, hogy ágazati szinten is elősegítse az ismeretek, a szaktudás és a kompetenciák szisztematikusabb fejlődését?
- Az ágazati szinten dolgozók, szereplők rávezethetők-e arra, hogy támogassák a Szakképesítések európai keretrendszerének használatát?
- Hogyan lehetne javítani a kapcsolatot a szakmai ágazatok fejlődése és a nemzeti szintű szakképesítések között?

Kölcsönös bizalom:

- Hogyan járulhat hozzá a Szakképesítések európai keretrendszere a kölcsönös bizalom megerősítéséhez az egész életen át tartó tanulás szereplői között európai, nemzeti, ágazati és helyi szinten (például a közös minőségbiztosítási principiumokra alapozva)?

(Forrás: *www.trainingvillage.gr*)

Összeállította: Tóth Etelka